
ВАРНЕНСКИ СВОБОДЕН УНИВЕРСИТЕТ
«ЧЕРНОРИЗЕЦ ХРАБЪР»

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д.н. Георги Кирилов Петков,
Директор на Институт за научни изследвания и обучение
на докторанти при Университет по библиотекознание
и информационни технологии

за дисертационния труд на

ПРОФ. д-р ВАЛЕРИ Стоилов Стоянов

на тема

**"СИСТЕМЕН МОДЕЛ ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА ПСИХИЧНИЯ СТРЕС
В ОРГАНИЗАЦИОННА СРЕДА: НОВ СИНТЕЗ"**

представен за получаване на научната степен
„ДОКТОР НА НАУКИТЕ“ в област на висше образование
3. Социални, стопански и правни науки,
профессионалено направление 3.2. Психология

София * 2017

Рецензията е възложена по решение на Научното жури, определено със заповед на Ректора на ВСУ „Черноризец Храбър“.

Валери Стоянов е депозирал изискуемите по Закона за развитие на академичния състав в Република България и Правилника за неговото прилагане документи за разкриване на процедура за получаване на научната степен „Доктор на науките“.

В ежедневието си хората са подложени на множество разнообразни по характер и по сила на въздействието фактори. Някои от тях са често срещани и за тях индивидите притежават адекватни модели за справяне. За друга част от въздействащите фактори обаче липсва опит, а обичайните модели за справяне са неприложими. Ето защо, тяхното по-продължително въздействие може да предизвика изразходването на невъзстановими ресурси на индивида и изменения у личността му, някои от тях необратими. Реакцията на подобни фактори се дефинира като стрес.

Авторът на труда ни предлага за обсъждане дисертационен труд, посветен тъкмо на този проблем. Ангажирането с толкова експлоатирана тема, въпреки множеството теории за стреса, както и многообразните популярни и научни публикации у нас и в чужбина, а така също и разработените и прилагани в практиката анти-стресови програми, е своеобразно предизвикателство, но изборът на проблема респектира с успешния опит на автора да намери все още неразработена ниша в считаната за вече изчерпана проблематика. Това несъмнено предизвиква респект и уважение и изисква подкрепа. Валери Стоянов е насочил изследователските си усилия към разкриване на социалнопсихологическите характеристики на стреса, от една страна, и възможностите за диагностициране чрез обективни измерителни процедури на стресовите реакции, от друга страна. В този

смисъл темата във висока степен е актуална и успешното и разработване допринася за усъвършенстване на методите за справяне със стреса и преодоляване на последиците от него.

Авторът на дисертационния труд посочва за предмет на своето изследване стреса и си поставя ясна и конкретна цел на изследването – „да се направи ревизия на моделите за изследване на стреса в организациите и като се прилага психологичния подход към стреса, да се синтезира и апробира нов системен модел за неговото изследване“. За постигането и той решава следните научни задачи:

1. Извършва критичен анализ на съществуващите модели за изследване на психичния стрес в организационна среда.
2. Синтезира емпирично проверяем системен модел за изследване на психичния стрес в организационна среда.
3. Планира, организира и провежда емпирично изследване за верифициране на синтезирания модел.

Проф. Валери Стоянов развива своето изследване при допускането, че е възможно да се синтезира работещ емпирично верифицируем системен модел за изследване на психичния стрес в организационна среда, приложим за научни и научно-приложни цели.

Като последовател на очерталата се вече традиция в българските психологически изследвания на стреса, в дисертационния си труд авторът ни предлага задълбочено изследване на поведението на индивидуално и организационно равнище, на стресовите преживявания и на оптimalните реакции за справяне с него.

Теоретикоексперименталното изследване е представено в шест глави, изводи и перспективи за изследване, както и списък на използваната литература. Постигнат е необходимия баланс между съдържание и обем при разглеждането на отделните проблеми.

Докторантът е направил задълбочен преглед на съответната научна литература, като е обхванал водещите класически и съвременни изследвания по проблемите на стреса изобщо и организационния стрес по-специално. Така дисертационното изследване е много добре ситуирано в научния контекст на социално психологическите изследвания на стреса. Валери Стоянов е проявил усет за мярка, като не се е увлякъл в подробности при разглеждането на проблемите в изключително богатата, обемна и интересна литература по темата. Той отделя голяма част от обема на дисертацията си за описание на своите собствени експериментални изследвания.

По-общите теоретични проблеми за стреса, различните подходи и теоретични модели за обяснението и изследването му са разгледани в първа глава. Втора глава е посветена на по-конкретните измерения на психичния стрес в организационна среда. В трета глава е представено функционирането на личността в организационна среда. В четвърта глава авторът представя системния модел за изследване на психичния стрес в организацията и очертава постановката на емпиричното изследване. В пета глава са анализирани резултатите от емпиричната валидизация на системния модел. А в шеста глава системният модел е приложен към конкретна организационна среда.

Както вече посочих, авторът отделя специално внимание на собствените емпирични изследвания. Формулирани са целта, задачите и хипотезите на изследванията. Обоснована е изследователската технология, която е най-подходяща за проверка на хипотезите и решаването на поставените задачи. Авторът решава и обосновава това свое решение, да използва методологията на медиаторно-модераторния подход, която е доказала продуктивността си при изследване на зависимости между променливи и най-вече, когато се

определят посоките на техните влияния. В съответствие с методологията той обработва емпиричните данни чрез регресионен и дисперсионен анализ. Този подход е ефективен само ако психологическите променливи се измерват чрез надеждни и валидни психологически инструменти. Ето защо проф. Стоянов е отдал специално внимание на подбора, описанието и психометричните характеристики на методите за психологически измервания, които използва за измерване на ключовите психологически променливи.

Собствените изследвания са описани според общоприетите стандарти за публикуване на психологически експериментални изследвания – характеристика на извадката от участници, използван инструментариум, организация и провеждане на изследването, представяне на първичните данни и др.

Емпиричните данни са анализирани в стройна логическа рамка, в която се проследяват проявите на изследваните конструкти. Резултатите от анализите са убедително интерпретирани в рамките на интеракционизма.

Както се вижда от текста на дисертационния труд изследователските задачи, формулирани в началото, са решени последователно и успешно от автора, който следва една отлично разработена и добре изпълнена изследователска програма. Структурата на изследването изцяло отразява логиката на авторския замисъл и изпълнението на поставените цел и задачи.

Проф. Валери Стоянов разглежда проблемите професионално. От анализите му става ясно, че той отлично познава научната литература в която се разглеждат различните аспекти на изследвания проблем. Нещо повече, авторският текст показва не просто копиране и следване на чужди теории, а критичното им осмисляне през собствения богат опит на изследовател и преподавател. В този смисъл

авторът на настоящия дисертационен труд се представя като зрял, компетентен и професионално много добре подготвен учен и практик.

В дисертационното изследване се открояват приноси с теоретичен и приложен характер.

- Синтезиран е нов, емпирично верифициран системен модел за изследване на психичния стрес в организационна среда.

- Разкрит е механизъмът на взаимна свързаност между широк кръг променливи - оценки за средата, кумулиран стрес, стратегии за справяне със стреса, последици от психичния стрес, личностни особености, както и кога и при какви условия влияят определени фактори.

- Представена е концепция за същността, целите и задачите и синтезирани групи стратегии за управление на стреса в организационна среда.

- Представена е концепция за ситуацията като индивидуален системен конструкт.

Познавам кандидата за научната степен „доктор на науките“ лично. Той е организиран, делови, трудолюбив и последователен в работата си, притежава много добра учебно-методическа и професионална подготовка, има широка обща култура, дълбоки и трайни научни интереси. Притежава научен потенциал, който, както се вижда и от предложенията ни за обсъждане дисертационен труд, му помага да решава възлови проблеми на психологията. Тези лични впечатления допълват представата ми за него като преподавател, експерт, научен ръководител и изследовател. Проведените лични разговори с колеги и студенти потвърдиха верността на личните ми впечатления. Това ми даде възможност без колебание да формулирам категорични заключения и ясно предложение.

Темата, изследвана от проф. Валери Стоянов е дисертабилна. Актуалността и не подлежи на съмнение. Научните задачи са изпълнени, което е довело автора до постигане на целта на дисертационния труд. Предложените решения на научния проблем са обосновани и подлежат на верификация.

Авторът е демонстрирал умения да формулира научен проблем, да разработва и изпълнява адекватен на проблема дизайн на изследването, да представя в достъпен вид научните резултати, всестранно да аргументира и да защитава собствена позиция. В постиженията му се разкриват и приложни аспекти, които обогатяват педагогическата практика.

В заключение бих изразил удовлетворението си от дисертационния труд на Валери Стоянов. Давам висока оценка за всички анализи и аспекти на изследването, включени в него. Смятам, че авторът притежава солидна научна подготовка в областта в която е извършил настоящето изследване.

Дълбоко съм убеден в безспорните научни качества на автора и предлагам на проф. д-р **Валери Стоилов Стоянов** да се даде научната степен **ДОКТОР НА НАУКИТЕ** в професионално направление 3.2. „Психология“. Призовавам и останалите колеги да гласуват за това предложение.

Рецензент: проф. д.н. ....

Г. Петков

23 декември 2017 г.

Гр. София